

УДК 94(100)

СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З РУМУНІЄЮ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ДВОХ ДЕРЖАВ

МАЛЮСЬКА А. Л.,
здобувач, помічник ректора
Дипломатичної академії України
при МЗС України

Необхідність практичного захисту прав національних меншин зараз є одним з першочергових завдань світової спільноти. Вказаний принцип закріплений у чисельних офіційних документах ООН, Ради Європи, ЄС, ОБСЄ, багатьох інших міжнародних організацій. Україна й Румунія також повинні неухильно дотримуватися цього принципу, який, в свою чергу, повинен сприяти розвитку відносин дружби та співробітництва між нашими країнами.

Стаття присвячена дослідженню протиріч, які виникають у рамках налагодження співробітництва України з Румунією у сфері забезпечення та захисту прав національних меншин, а також їхньому вплив на подальший розвиток дружніх і взаємовигідних відносин між цими прикордонними державами.

Ключові слова: національні меншини, державний кордон України з Румунією, етнічні землі, українська діаспора.

Питання проблем захисту прав національних меншин у Східній Європі досить інтенсивно сьогодні вивчаються спеціалізованими міжнародними організаціями, зокрема ООН, Радою Європи, ОБСЄ, ЄС, а також окремими дослідниками з України (М. Антонович, В. Мицик, Н. Сидоренко, М. Товт), Російської Федерації (О. Дугін, О. Кривов, Ю. Крупнов), Польщі (Г. Бабінські, Б. Міколайжик, А. Міронович), Румунії (Н. Йорга, А. Ксенопол, І. Ністор) та інших країн. Проте основний масив опублікованих упродовж останніх двох десятиліть наукових праць присвячений у більшості випадків проблемним питанням міжнародного нормативно-правового регулювання питань захисту прав національних меншин, інституційній міждержавній взаємодії України з іноземними державами на двосторонньому та багатосторонньому рівнях, а також вивченню окремих історичних аспектів життєдіяльності національних меншин в певний проміжок часу в окремих регіонах. Значно меншою мірою в сучасній історіографії висвітлені надзвичайно актуальні на сьогодні питання стану та можливих шляхів розвитку регіонального співробітництва України, як суверенної держави, з прикордонними країнами, в першу чергу Російською Федерацією,

Польщею та Румунією, в контексті двостороннього забезпечення прав національних меншин, що є найбільш важливим чинником у ході формування зовнішньої політики України в сфері забезпечення миру, злагоди та стабільності в східноєвропейському регіоні.

Тому метою статті стало проведення дослідження стану забезпечення та захисту прав української діаспори в Румунії та румунської національної меншини в Україні як однієї з передумов належного розвитку співробітництва між двома країнами, аналіз можливої основної мети звинувачень офіційного Бухареста у недотриманні нашою державою міжнародних стандартів у сфері захисту прав національних меншин, а також встановлення об'єктивності, достовірності та рівня обгрунтованості заяв румунської сторони стосовно історичної належності окремих територій України Румунії, оскільки, згідно з положеннями того ж таки Договору про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією, саме «об'єктивна оцінка минулого буде сприяти зміцненню взаємного розуміння й довіри між двома державами та народами»¹.

Стаття виконана у відповідності до сучасних пріоритетних завдань та напрямів роботи МЗС України, а також у рамках наукової проблематики кафедри дипломатичної та консульської служби Дипломатичної академії України при МЗС України і відповідає основним напрямам її науково-дослідної роботи, зокрема вивченню особливостей становлення та розвитку зовнішньополітичних та дипломатичних зв'язків України з країнами світу та міжнародними організаціями, та науковому обгрунтуванню забезпечення комплексного та збалансованого характеру зовнішньої політики України, забезпечення послідовності дій на міжнародній арені відповідно до визначених законодавством пріоритетів.

В преамбулі укладеного 2 червня 1997 року в м. Констанца (Румунія) Договору про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією сторони, серед іншого, висловили й спільну переконаність у «необхідності здійснення спрямованої у майбутнє активної політики порозуміння й злагоди, добросусідства та партнерства»². Бажання розвивати відносини співробітництва між двома країнами на основі вищезгаданих принципів було додатково задекларовано й положеннями укладеного 17 червня 2003 року в м. Чернівці (Україна) Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань, а також ряду інших українсько-румунських та багатосторонніх міжнародних нормативно-правових актів, зокрема про економічне, промислове, наукове, технічне співробітництво, про співробітництво в галузі залізничного транспорту, про правову допомогу та правові відносини в цивільних справах, Спільної декларації Чорноморського Форуму за Діалог та Партнерство, спільного комю-

ніке Вільнюської конференції 2006 р. «Спільне бачення спільного сусідства» тощо.

Водночас Україна досі продовжує відчувати гострі геополітичні виклики, пов'язані, в першу чергу, з проблемами міжетнічних, міжнаціональних взаємовідносин, а також окремими територіальними суперечностями з Румунією. Спочатку, незважаючи на отримання зазначеною країною членства в НАТО (2004 рік) та ЄС (2007 рік), напруга у двосторонніх відносинах виникла в процесі розгляду Міжнародним судом ООН питання стосовно статусу українського о. Зміїний та прилеглих до нього, багатих на запаси нафти та природного газу, територій. Згодом виник і шпигунський скандал, пов'язаний з оголошенням МЗС України окремих румунських дипломатів персонами non grata внаслідок поширення ними у румунськомовному середовищі в Україні уніоністських і сепаратистських настроїв та здійснення прихованого фінансування громадських організацій і культурологічних товариств національних меншин румунського походження, що пропагували антиукраїнські ідеї. Третім серйозним інцидентом, який не міг негативно не вплинути на розвиток двосторонніх відносин, стали останні події в Кишиневі – столиці держави, яка є партнером України по «Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ», коли із закликами негайного приєднання Молдови до складу Румунії були штурмом взяті резиденція президента країни, інші офіційні споруди, на яких до того ж були зірвані державні прапори Молдови та встановлені румунські стяги.

Зазначені події, поряд із загостренням в останній час і до того надзвичайно агресивної зовнішньої політики Румунії стосовно України, а також активізацією оприлюднення замовних досліджень румунських «істориків», спрямованих на фальсифікацію історії двох народів і дискредитацію політики нашої держави щодо румунської національної меншини в Україні, є практичним наслідком реалізації ідеї так званого «збирання історичних румунських земель до унітарної румунської держави»³, що підтримується офіційним Бухарестом та ультраправими політичними силами країни, зокрема румунськими політичними об'єднаннями «Велика Румунія» та «Нова правниця», з метою формування підтримки населенням країни можливих територіальних претензій Румунії до України. Підтвердженням цього є й активізація останнім часом процесу надання Румунією свого громадянства не лише мешканцям Республіки Молдова, а й окремим категоріям громадян України румунського етнічного походження, які проживають на території Чернівецької, Вінницької та Одеської областей нашої держави. Вказаний процес, який, до речі, повністю суперечить українському законодавству, характеризується офіційними особами Румунії як «поновлення у громадянстві окремих категорій осіб», про що, зокрема, було заявлено Надзвичайним і Повноважним

Послом Румунії в Україні Траяном Лауренціу-Христею (H.E. Mr. Traian-Laurentiu Hristea) під час проведення ним у травні 2009 року зустрічі зі слухачами та співробітниками Дипломатичної академії України при МЗС України.

Свого часу до розробки зовнішньополітичної стратегії об'єднання усіх «румунських історичних провінцій» в «унітарну національну румунську державу» правлячої зараз політичної еліти Румунії залучалися такі відомі румунські історики, як Н. Йорґа, К. Джуреску, А. Ксенопол та І. Ністор. Їхні зусилля в першу чергу були спрямовані на пошук етнічних, історичних, географічних та інших аргументів, які б могли підтвердити «право» Румунії на територію всієї Буковини й Бессарабії⁴. Вказана ідея інтенсивно пропагувалася як всередині країни, так і за її межами, в результаті чого українські землі Північної Буковини та Південної Бессарабії зараз розглядаються переважною більшістю румунського населення як частини «Великої Румунії».

Яка ж науково-практична цінність таких досліджень, що базуються на «притягнутих» румунськими фахівцями псевдоісторичних фактах, та чи можливо їх розглядати серйозно з точки зору історичної науки сьогодні?

Як відомо, в період з XII ст. по першу половину XIV ст. території як північної (сучасна Україна), так і південної (територія Румунії) частин історико-географічного району Буковина входили до складу Галицько-Волинського князівства: Південну Буковину заселяли на той час волохи та слов'яни, в той час як Північну Буковину – виключно слов'яни. У середині XIV ст. вказані території увійшли до складу Молдавського князівства, в XVI ст. – Туреччині, а в 1774 році – Австрії. І лише в листопаді 1918 року внаслідок введення до м. Чернівці востаннє румунської дивізії під командуванням румунського генерала Якоба Задика та проголошення, незважаючи на домінування українського етносу в населенні регіону, так званої «Декларації про об'єднання Буковини з Румунією» територія всієї Буковини, хоча й на короткий термін, але все ж таки стала провінцією Румунії.

Керівництво колишнього Радянського Союзу ніколи не визнавало факту окупації Румунією територій Північної Буковини та Бессарабії. Однак ані трьохсторонні перемовини з цього приводу (Україна, Росія, Румунія), ані двосторонні (СРСР та Румунія), які мали місце у 20-х роках минулого сторіччя, все ж таки не призвели до її вирішення: до 1940 року між СРСР та Румунією не існувало юридично оформленого державного кордону. Території зазначених держав розділяла тимчасова демаркаційна лінія.

В період з 1939 р. по 1947 р. радянській владі вдалося змінити ситуацію та встановити західні кордони СРСР (відповідно, й України) вже по етнографічній лінії. Так, зокрема, радянсько-німецькі угоди про ненапад від 23 серпня та про дружбу й

кордони від 28 вересня 1939 року фактично ізолювали Румунію та розв'язали руки СРСР. 26 червня 1940 року уряд Румунії отримав офіційну ноту Радянського Союзу, в якій підкреслювалося, що питання повернення Бессарабії органічно пов'язане з питанням передачі Радянському Союзу тієї частини Буковини, переважна більшість населення якої пов'язана з Радянською Україною «як спільністю історичної долі, так і спільністю мови та національного складу»⁵. Вже 27 червня 1940 року на засіданні Королівської ради, де й обговорювалися положення радянської ноти, проти задоволення її вимог виступив лише король Королівства Румунія Кароль II та ще троє присутніх. Інші ж члени Ради наполягали на прийнятті запропонованих Радянським Союзом умов, що й було згодом офіційно доведено до відома керівництва СРСР⁶. За результатами обміну нотами 2 серпня 1940 року Верховна Рада СРСР прийняла закон, відповідно до якого Північна Буковина, Хотинський, Акерманський та Ізмаїльський повіти Бессарабії були возз'єднані з Україною. Таким чином, досягнута між СРСР та Румунією угода стала юридичним базисом територіальних змін, які цілком та повністю відповідали положенням міжнародного права. Незабаром СРСР та Румунія домовилися про лінію кордону між Українською РСР та Румунією, який в основному збігався з етнічною межею.

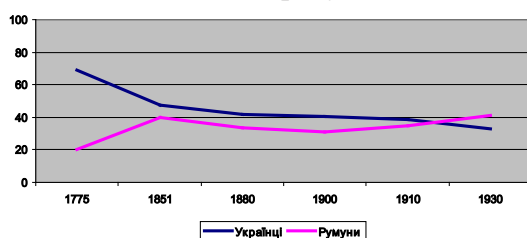
Водночас 22 червня 1941 року румунські війська разом з німецькими збройними формуваннями перейшли державний кордон СРСР, вдруге таким чином окупувавши території проживання етнічних українців – Північну Буковину та Бессарабію. У 1944 році театр військових дій було переміщено на територію самої Румунії, що й стало передумовою зміни влади в державі та приєднання Румунії до країн Антигітлерівської коаліції. Встановлений у 1940 році кордон між СРСР та Румунією було відновлено.

Таким чином, можливо констатувати, що лінію державного кордону між Україною та Румунією було офіційно визначено саме за результатами підписання так званого «Пакту Молотова–Ріббентропа» – таємного додаткового протоколу до підписаного 23 серпня 1939 року в м. Москва договору між СРСР та Німеччиною про ненапад, а також підписання 10 лютого 1947 року державами–переможцями у Другій світовій війні, з одного боку, та союзниками фашистської Німеччини, з іншого, так званих «Паризьких мирних угод», зокрема Мирної угоди з Румунією, закріплених підписанням 27 лютого 1961 року Договору між Урядом СРСР і Урядом Румунської Народної Республіки про режим радянсько-румунського державного кордону, співробітництво й взаємну допомогу з прикордонних питань. На багатосторонньому ж рівні зазначені кордони та їх недоторканність були підтверджені 1 серпня 1975 року положеннями підписаного керівниками усіх єв-

ропейських країн, включаючи Румунію (на той час – Соціалістична Республіка Румунія), а також США та Канади, Заключного акта наради з безпеки та співробітництва в Європі. Додатково, вже в часи незалежної України, лінію державного кордону нашої держави з Румунією було закріплено положеннями Договору про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією та Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань, у відповідності з яким «державний кордон між Україною й Румунією проходить на місцевості так, як його визначено та описано в Договорі між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і Урядом Румунської Народної Республіки про режим радянсько-румунського державного кордону, співробітництво й взаємну допомогу з прикордонних питань, підписаного в м. Бухарест 27 лютого 1961 року»⁷.

Підтвердженням відповідності лінії встановленого державного кордону між Україною та Румунією є й результати проведення відповідних історико-етнографічних досліджень історико-географічного району Буковина, які до того ж чітко вказують на процес її насильницької румунізації, що триває вже понад 200 років (рис. 1). Так, зокрема, за даними перепису населення 1775 року, на території Буковини мешкало 75 тис. осіб, з яких 69% становили українці (51,7 тис. осіб), а близько 20% – румуни. Частка представників інших національностей (євреїв, поляків) була на той час незначною – близько 10%. Період кінця XVII ст.–першої половини XIX ст. позначився для Буковини швидким ростом чисельності населення: з 1775-1851 рр. воно зросло на 303,5 тис. осіб, сягнувши показника у 378,5 тис. осіб. Високими темпами зростало населення всіх національностей: українців – з 51,7 до 180,4 тис., або більш ніж у 3,5 разу, румунів – майже в 10 разів. За даними перепису 1880 року, чисельність населення Буковини становила 571,7 тис. З них українців 42% (239,7 тис. осіб), румунів – 33,3% (190 тис. осіб)⁸.

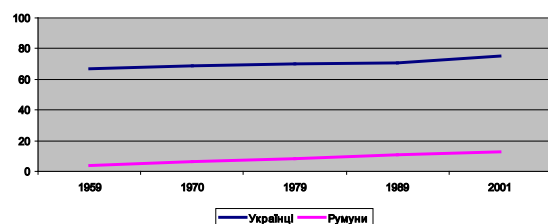
Рис. 1. Динаміка зміни часток етнічних українців та румунів в загальній чисельності населення Буковини в період до 1940 року, %

У XIX ст. зміни в чисельності та національному складі населення Буковини відбувалися вже не так інтенсивно. Якщо в 1900 році все населення Буковини складало 730,2 тис. осіб, то в 1910 році – 794,9 тис. осіб, у 1930 році – 853 тис. осіб. Відносно швидко збільшувалося число румунів (за відповідні роки їхня частка серед усіх жителів становила 31,3%, 34,8% і 41,4% відповідно). Кількість українців зростала значно повільніше: в 1900 році вони становили 297,8 тис. (40,7% від усього населення), в 1910 році – 305 тис. (38,4%), в 1930 році – 280,6 тис. (32,9%)⁹. Сповільнення темпів зростання числа українців (і навіть зменшення їхньої кількості за період 1910-1930 рр. на 24,5 тис. осіб) є прямим свідченням румунізації українських буковинців, яка, особливо у міжвоєнний час, велася грубо, із застосуванням авторитарних методів, сповільненням природного приросту населення, значними міграційними впливами. Особливо посилювалася румунізація населення під час Другої світової війни й відновилася на початку 60-х років минулого сторіччя, коли за короткий проміжок часу в «українських» селах Південної Буковини, що увійшла до складу Румунії, були ліквідовані усі українські школи¹⁰.

За результатами проведеного в 2001 році Всеукраїнського перепису населення, загальна кількість населення Чернівецької області (переважно Північна Буковина, а також відносно невелика територія Північної Бессарабії) складала 922,8 тис. осіб (у 1989 році – 940,8 тис. осіб), з яких 689,1 тис., або ж 75%, – українці (у 1989 році – 666,1 тис., або ж 70,8%), а 114,6 тис., або ж 12,5%, – румуни (у 1989 році – 100,3 тис., або ж 10,7%)¹¹. За даним повоєнних переписів населення, українців у Чернівецькій області було: 1959 рік – 66,9%, 1970 рік – 68,8%, 1979 рік – 70,2%, в той час як частка румун за вказаний період скоротилася до 10,7% від усього населення області (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка зміни часток етнічних українців та румунів в загальній чисельності населення Північної Буковини (територія України) в період з 1940 р. по 2001 р., %

Таким чином, за національністю населення Північної Буковини було та продовжує залишатися в основному українським. Лише на південному сході Північної Буковини переважають етнічні румуни, де етнічною межею їх поширення є район, розташований на південний схід від м. Чернівці¹².

За даними останнього на сьогодні перепису населення Румунії 2002 року, в країні мешкає 61,098 українців за національністю, що становить 0,3% від усього населення держави. Переважна частина представників української діаспори компактно проживає на територіях Південної Буковини, Мараморщини, Східного Банату та Північного Добруджа. Більше половини всіх українців компактно мешкають в румунському повіті Марамуреш (34,027 осіб), де їхня частка місцями становить до 7% від всього населення в регіоні. Значна кількість українців проживає також у Сучаві (8,506 осіб) та Тіміші (7,261 особа)¹³.

Цікавим фактом при цьому є те, що, за даними Національного інституту статистики Румунії, чисельність осіб, які спілкуються українською мовою в Румунії, перевищує загальну чисельність етнічних українців, що може свідчити про продовження процесу політичної ідентифікації більшості громадян Румунії українського походження як румун, проте етнічно як українців.

Історично етнічне українське населення Румунії можна поділити на декілька основних груп. Найдавнішою й найчисельнішою з них, як показують результати проведених історико-демографічних досліджень, є автохтонне українське населення Мараморщини (Maramureş) та Сучави (Suceava), проживання якого на цих територіях датується починаючи приблизно з XII століття.

Основу другої групи українців Румунії склали запорізькі козаки, перша хвиля імміграції яких відбулася відразу ж після Полтавської битви 1709 року, коли російський цар Петро I розпочав використовувати полонених козаків на роботах зі спорудження м. Санкт-Петербург. Ті, хто врятувався, частково осідали в історичному районі Добруджа (Dobrogea) – території, яка на той час знаходилася під отаманським протекторатом. Друга хвиля міграції козаків мала місце вже після 1775 року, коли російська цариця Катерина II взагалі зруйнувала Запорізьку Січ. Тоді близько 8 000 запорізьких козаків втекли в район Дунайської дельти, але, не дійшовши згоди з турецькою владою, поселилися на запрошення Австро-Угорської імперії в зоні падіння в річку Дунай річки Тиса.

Третю групу українського населення в Румунії складають жителі 8-10 сіл Східного Банату (Banat), які в основному є вихідцями із Закарпаття. Це лемки, бойки, гуцули, які мігрували сюди в другій половині XVII століття в пошуках вільних земель.

Ще одна група українців поселилася на території Румунії внаслідок поразки національно-визвольного руху в Україні 1917-1920 років. Тоді Румунія стала одним з центрів політичної імміграції з території Наддніпрянської України.

Остання ж потужна хвиля міграції українців до Румунії мала місце між двома світовими війнами минулого сторіччя, коли чимало людей

або ж пасивно, нікуди не рухаючись, опинилися на території чужих країн, або ж активно емігрували в сусідні держави. В ті часи в Румунію переселилося, за окремими даними, до мільйона українців – головним чином сільське населення, яким воно загалом залишилося й до сьогодні¹⁴.

Проблеми міжетнічних та міжнаціональних взаємовідносин між Україною та Румунією, звинувачення в нібито неодноразових порушеннях Україною прав етнічних румун, що проживають на її території, є, на думку автора, не лише одним із механізмів тиску Румунії на Україну, а й логічним продовженням сучасної агресивної зовнішньої політики Румунії. У цьому контексті достатньо згадати лише визнання 29 березня 2007 року Бухарестським судом окупації у 1941 році Румунією територій Бессарабії і Північної Буковини законною та проголошення незаконним введення радянських військ на вищезгадані території, а також неодноразові політичні заяви Президента країни Т. Бесеску, інших офіційних осіб країни, а також лідерів румунських політичних об'єднань «Велика Румунія» та «Нова правиця» стосовно того, що «в Україні заохочується політика дискримінації за ознакою румунофобії та насильницької асиміляції румунськомовного населення»¹⁵.

З метою спростування вищевказаних звинувачень румунської сторони достатнім, на думку автора, є лише наведення основних результатів діяльності Змішаної міжурядової українсько-румунської комісії з питань забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин, створення якої було опосередковано передбачено пунктом 13 ст. 13 Договору про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією.

Зокрема, за результатами вивчення в 2006-2007 роках реального стану задоволення прав української меншини в Румунії та румунської в Україні спеціально створеною для цього моніторинговою групою в складі представників української та румунської сторін, а також експертів Ради Європи та ОБСЄ було зроблено висновок про те, що українська національна меншина в Румунії перебуває в умовах, які значно ускладнюють можливість збереження та розвитку національної ідентичності, задоволення освітніх і культурно-інформаційних потреб етнічних українців Румунії. Так, лише за результатами відвідання моніторинговою групою селищ Вишавська Долина, Вишня Рівна, Криве, Луг над Тисою та Русь-Поляна румунського повіту Марамуреш, де загальна частка українського етнічного населення складає 94,7%, було встановлено, що в згаданих поселеннях немає жодного українського дитячого садка та жодної української школи. Існують лише дитячі садки та восьмирічні школи з румунською мовою навчання та виховання, в яких українська мова й література викладається

як окремий предмет. На території повіту є єдиний у Румунії український ліцей ім. Т.Г. Шевченка, який водночас взагалі не забезпечений методичною, дидактичною та навчальною літературою. Можливість здобувати вищу освіту українською мовою у повіті відсутня. Наявна навчальна методична література українською мовою застаріла – діти навчаються за програмами 60-70-х рр. минулого сторіччя, які востаннє оновлювалися в 1989 році. В повіті фактично відсутні будь-які друковані українськомовні ЗМІ, окрім періодичних видань Союзу українців Румунії. Експертами спільної моніторингової групи було також встановлено, що голови сільських рад та директори румунських шкіл відвіданих населених пунктів були задалегідь проінструковані та підготовлені до запитань та мали зразки вже заповнених моніторингових анкет, дані яких досить часто не відповідали реальній ситуації. На думку українських представників групи та за неофіційними висловлюваннями міжнародних експертів, «румунська сторона всіляко намагалася відвернути увагу від реального стану забезпечення прав української національної меншини»¹⁶.

Аналогічна ситуація спостерігалася й під час відвідання експертами в 2006 році румунських поселень Вашківці, Рогожешти, Кліт, Негостина та Маріцея (повіти Сучава та Ботошань). І цілком зрозумілим після цього є постійне перенесення румунською стороною термінів проведення заключного, третього, етапу спільного українсько-румунського моніторингу, який повинен був відбутися впродовж 2008-2009 років.

Підтвердженням проведення політики дискримінації національних меншин, в тому числі етнічних українців, в Румунії є й офіційні оцінки міжнародних організацій з цього приводу. Так, зокрема, у відповідності до положень останніх «Заключних зауважень та рекомендацій Комітету з прав людини ООН: Румунія»¹⁷ від 28 липня 1999 року та «Заключних зауважень та рекомендацій Комітету ООН з ліквідації расової дискримінації: Румунія»¹⁸ від 12 квітня 2001 року експерти ООН висловлюють занепокоєння ухиленням від оприлюднення інформації стосовно захисту прав національних меншин, існуванням ксенофобії в румунських ЗМІ та інших сферах життєдіяльності стосовно окремих груп національних меншин, дискримінацією жінок у Румунії та їх незначною участю в державному управлінні країною. Особливе занепокоєння експерти ООН висловили стосовно ситуації, яка складається з розвитком рідних мов національних меншин у Румунії.

Експерти Європейської комісії проти расизму та нетерпимості Ради Європи (European Commission against Racism and Intolerance) у своєму останньому на сьогодні другому звіті по Румунії підкреслюють необхідність запровадження термінових заходів, спрямованих на внесення

відповідних змін та доповнень до кримінального законодавства країни, формування толерантності та поваги до прав та свобод меншин у румунському суспільстві, в першу чергу серед румунських ЗМІ та представників політичних сил країни, вирішення наявних проблем дискримінації та попередження насилля з боку правоохоронних структур Румунії щодо представників національних меншин у країні¹⁹.

Проведений детальний аналіз зазначеного офіційного документа спеціалізованого органу Ради Європи свідчить також про значну кількість інших суттєвих проблемних питань у сфері забезпечення прав національних меншин у Румунії, окремі з яких грубо порушують положення Загальної декларації прав людини, Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Рамкової конвенції про захист національних меншин та ряду інших міжнародних нормативно-правових актів у вказаній сфері, учасницею яких є Румунія.

Так, зокрема, особливу стурбованість європейських експертів викликають непоодинокі випадки розпалювання ворожнечі на національному ґрунті та випадки нетерпимості щодо представників конкретних груп національних меншин, що проживають у країні, окремими політичними силами Румунії, зокрема політичною партією країни «Велика Румунія». При цьому ними наголошується на бездіяльності румунського уряду з питань боротьби з вказаним явищем та даються рекомендації щодо необхідності негайного налагодження ефективної реалізації на практиці відповідних положень Закону Румунії «Про політичні партії» від 1996 року №27 з цього приводу.

Стурбованість Ради Європи також викликає:

- недостатній рівень практичного запровадження прокуратурою та судами Румунії положень ст.ст. 166, 247 та 317 Кримінального кодексу країни, якими передбачена кримінальна відповідальність за безпідставну відмову державних службовців у працевлаштуванні або ж реалізації інших прав осіб саме на національному та етнічному підґрунті, пропаганду тоталітарного режиму, зокрема фашизму, та пропаганду шовіністського націоналізму й расизму;

- відсутність кримінальної відповідальності, передбаченої за окремі види злочинів, скоєних з расистських міркувань, а також відмова румунських судів розглядати такі злочини як особливо небезпечні;

- запровадження положеннями Закону Румунії «Про вибори» 5% бар'єру для обрання до представницьких органів місцевої влади, що практично унеможлиблює в них участь представників національних меншин;

– наявність дискримінації в ухваленні судових рішень стосовно здійснених представниками національних меншин правопорушень;

– недостатній рівень бюджетного фінансування та кадрового забезпечення створеного в 1997 році департаменту з питань міжетнічних відносин Міністерства державної інформації Румунії;

– відсутність інформації про національні меншини, що проживають на території Румунії та є невід'ємною частиною румунського населення, в програмах шкільного навчання, зокрема, в рамках предмету «Історія Румунії»;

– неефективне запровадження на практиці відповідних положень Закону Румунії «Про освіту», зокрема, стосовно можливості отримання представниками меншин середньої та вищої освіти мовою конкретної національної меншини, що проживає на території Румунії;

– недостатня представленість національних меншин на посадах органів державної влади Румунії, зокрема, в судовій гілці влади, поліції та збройних силах країни;

– дискримінація та нетолерантність органів румунської поліції по відношенню до представників національних меншин, що проживають на території країни, неправомірне застосування щодо них зброї, поліцейських рейдів у місцях їх компактного проживання, в тому числі й у нічний час, незаконні затримання та арешти тощо;

– системне формування румунськими ЗМІ негативних стереотипів стосовно національних меншин, що проживають у країні, публікація ними провокаційних матеріалів, що досить часто стає передумовою для розгортання міжетнічних конфліктів у країні;

– невиконання та ігнорування органами державної влади Румунії окремих положень чинного внутрішнього законодавства у сфері забезпечення та захисту прав і свобод національних меншин та боротьби з дискримінацією та нетерпимістю;

– запровадження румунським урядом у вказаній сфері політики подвійних стандартів стосовно національних меншин, які проживають у столиці та в регіонах країни;

– існування дискримінаційних, ксенофобських та расових поглядів, переконань і стереотипів у румунському суспільстві тощо.

Підбиваючи певні підсумки проведеного дослідження суперечностей розвитку українсько-румунських відносин у контексті забезпечення та захисту прав національних меншин двох країн, можемо зробити такі основні висновки.

1. Проблемні сьогодні питання забезпечення та захисту прав національних меншин є значною перешкодою у розвитку дружніх, взаємовигідних відносин України з Румунією.
2. Результати дослідження вказують на те, що не Україна, а саме Румунія є системним порушником міжнародного права в сфері забезпечення та

захисту прав національних меншин, свідченням чого є в тому числі й положення офіційних звітів експертів ООН, Ради Європи, представників інших міжнародних організацій та неурядових правозахисних структур.

3. Аналіз свідчить про активізацію в останній час реалізації Румунією політики системної румунізації етнічних українців, які проживають у межах сучасної Румунії, що створює передумови для втручання України в зазначені процеси з метою їх припинення та приведення у відповідність до норм та принципів міжнародного права в сфері забезпечення та захисту прав національних меншин.
4. Запровадження офіційним Бухарестом агресивної стосовно України зовнішньої політики, зокрема, поширення представниками уряду Румунії в румунськомовному середовищі України уніоністських і сепаратистських настроїв, здійснення прихованого фінансування громадських організацій і культурологічних товариств національних меншин румунського походження, що пропагують антиукраїнські ідеї, а також надання румунського громадянства громадянам України румунського походження є не лише недружнім кроком по відношенню до нашої держави, а й грубим порушенням міжнародного та українського законодавства, що може призвести до спричинення значної шкоди національній безпеці України.
5. Територіальні претензії Румунії до України є безпідставними. Встановлення за часів існування СРСР лінії державного кордону між Україною та Румунією відбулося у повній відповідності до норм міжнародного права. Зараз прикордонні питання відносин України та Румунії повністю нормативно урегульовані на двосторонньому рівні, зокрема, положеннями Договору про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 року та Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 17 червня 2003 року, у відповідності до ст. 39 розділу VII («Заключні положення») якого, розділи I та VII зазначеного договору, які безпосередньо торкаються питань урегулювання лінії державного кордону між двома країнами, будуть автоматично продовжуватися на нові п'ятирічні періоди і не підлягають денонсації²⁰.
6. Території Північної Буковини та Південної Бессарабії постійно входили та входять сьогодні до складу етнічних українських земель. Вони були приєднані до складу Румунії лише в короткі історичні періоди – з 1918 р. по 1940 р. та з 1941 р. по 1944 р. у результаті зовнішньої експансії, насильницької окупації українських земель іноземними військами.

ПОСИЛАННЯ

(Endnotes)

- ¹ Договір про відносини добросусідства й співробітництва між Україною та Румунією від 02.07.1997 року (ратифіковано Законом №47497-ВР від 17.07.1997 року) // Офіційна електронна сторінка Верховної Ради України, http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_003
- ² Там само.
- ³ Grecu V. Ion I. Nistor ca istoric // Omagiu lui Ion I. Nistor: 1919-1937. – P.30.
- ⁴ Див.: Nistor I. Die moldauische Anspruiche auf Pokutien. — Wien, 1910. Nistor I. Romanii si rutenii in Bucovina: Studiu istoric si statistic. — Bucuresti, 1915. Nistor I. Der nationale Kampf in der Bukowina: Mit besonderer Berucksichtigung der Rumanen und Ruthenen historisch beleuchtet. — Bukarest, 1918.
- ⁵ Див. Лебедев Н. И. Крах фашизма в Румынии. – М., 1976. – С.265.
- ⁶ Очерки политической истории Румынии (1859–1944). — Кишинев, 1985. – С. 384–386.
- ⁷ Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 17 червня 2003 року (ратифіковано Законом № 1714-IV від 12.05.2004 року) // Офіційна електронна сторінка Верховної Ради України, http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_022.
- ⁸ Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі. – Львів: Світ, 1993 – 176 с.
- ⁹ Там само. – С. 133-134.
- ¹⁰ Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. 3-35 кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. – К.: Вид-во «Україна», 1991. – 252 с.
- ¹¹ Національний склад населення України. Всеукраїнський перепис населення 2001 року, <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>.
- ¹² Заставний Ф. Д. Українські етнічні землі. – Львів: Світ, 1993 – 176 с.
- ¹³ Див. Офіційні результати Перепису населення Румунії 2002 року. Національний Інститут статистики Румунії, <http://www.insse.ro>.
- ¹⁴ Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. 3-35 кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. – К.: Вид-во «Україна», 1991. – 252 с.
- ¹⁵ Див. Офіційна електронна сторінка політичної організації Румунії «Noua Dreapta» („Нові праві»), http://www.nouadreapta.org/actiuni_prezentare.php?idx=209.
- ¹⁶ Державний комітет України у справах національностей та релігій. Вісник Держкомнацрелігій / голов. ред. О. Н. Саган. – К., 2008. – №1. – 160 с.
- ¹⁷ Concluding Observations / Comments: Romania (CCPR/C/79/Add.111). – New-York: UN Human Rights Committee, 1999.
- ¹⁸ Concluding Observations / Comments: Romania (CERD/C/304/Add.85). – New-York: UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2001.
- ¹⁹ ECRI's Country-by-Country Approach. Compilation of Second Round Reports 1999-2003. Directorate General of Human Rights. European Commission against Racism and Intolerance. Council of Europe - February 2004, 389 p.
- ²⁰ Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 17 червня 2003 року (ратифіковано Законом № 1714-IV від 12.05.2004 року) // Офіційна електронна сторінка Верховної Ради України, http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_022.

Maliuska A. L. Contradictions in Ukraine – Romania co-operation in the context of protection of the rights of national minorities of the States / Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Necessity of introduction of rights of persons belonging to national minorities in practice as well as their effective protection is one of the most important issues of the world community today. This problem is also declared by numerous official papers and documents published by the United Nations, the Council of Europe, the European Union, OSCE and many other international organizations as well as by the directions of their internal and external policy. Ukraine and Romania have to follow this principle well which, as an integral part of the development of the society as a whole, can contribute to the strengthening of friendship and co-operation among the states.

The article is devoted to analysis of contradictions between Ukraine and Romania in the sphere of promotion and protection of the rights of national minorities as well as their influence on the development of friendly and mutually beneficial relations between these neighboring states.

Key words: promotion and protection of rights; national minorities; co-operation between Ukraine and Romania; state border between Ukraine and Romania; ethnic lands, Ukrainian Diaspora in Romania.

Малюська А. Л. Противоречия развития сотрудничества Украины и Румынии в контексте обеспечения прав национальных меньшинств двух стран / Дипломатическая академия Украины при Министерстве иностранных дел Украины.

Необходимость практической защиты прав национальных меньшинств в настоящее время является одной из первоочередных задач мирового сообщества. Указанный принцип закреплен в многочисленных официальных документах ООН, Совета Европы, ЕС, ОБСЕ, многих других международных организаций. Украина и Румыния также должны неукоснительно следовать этому принципу, который, в свою очередь, должен способствовать развитию отношений дружбы и сотрудничества между нашими странами.

Статья посвящена исследованию противоречий, которые возникают в рамках налаживания сотрудничества Украины с Румынией в сфере обеспечения и защиты прав национальных меньшинств, а также их влияния на дальнейшее развитие дружеских и взаимовыгодных отношений между этими приграничными странами.

Ключевые слова: национальные меньшинства; государственная граница Украины с Румынией; этнические земли; украинская диаспора в Румынии.

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2009

Прийнята до друку 05.10.2009